

Amerikai magyar életrajzgyűjtemény – Washingtonból Szegedre

Kórász Mária

A szegedi Somogyi-könyvtár 1978 óta őrzi Vasváry Ödön hagyatékát. Az amerikai magyarsággal kapcsolatos könyveket, lapkivágatokat, leveleket, fényképeket és egyéb dokumentumtípusokat is tartalmazó gyűjteményt, a több mint ötven éven át tartó gyűjtő- és kutatómunka eredményét, Vasváry Ödön (1888-1977), szegedi születésű, amerikai magyar református lelkész, szülővárosa könyvtárának adományozta.

A Somogyi-könyvtárba került hagyaték gyarapítása tovább folytatódik a gyűjtőkörbe illő hazai és külföldi kiadványokkal, cikkekkel, egyéb dokumentumokkal. Ezek egy része Amerikában élő magyaroktól, ottani intézményektől, az amerikai magyarsággal foglalkozó kutatóktól ajándékozás útján jut el a gyűjteménybe. Másik részét a könyvtár által beszerzett művek, a hírlap- és folyóiratfigyeléssel összegyűjtött cikkek teszik ki.

A rendszeres gyarapodásról és a Vasváry-gyűjteményhez kapcsolódó eseményekről az évente kétszer megjelenő *Vasváry Collection Newsletter* tájékoztatja az érdeklődőket.

Az eddig eltelt időszakban az eredeti gyűjteményt jól kiegészítő anyagok kerültek Szegedre. Közöttük szerepel a washingtoni Kongresszusi Könyvtártól 1994-ben kapott amerikai magyar életrajzgyűjtemény.

Keletkezésének körülményei

Az életrajzgyűjtemény része volt a Magyar Nemzeti Múzeum által 1937-ben New Yorkban létrehozott Hungarian Reference Library (HRL) nevű tudományos és kulturális intézetnek. Az intézmény vezetésével *Telkes Lászlót* bízták meg, aki 1930-ban került az Egyesült Államokba. Jogi végzettsége mellett könyvtári gyakorlatra is szert tett már korábban, a Harvard Law Library magyar részlegének megszervezése idején.

A HRL könyvállományának gerincét *Feleky Károly* (1863-1930) New York-i magyar színházigazgató, neves könyvgyűjtő, bibliográfus könyvtára alkotta, amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum 1937 tavaszán vásárolt meg Feleky Károly özvegyétől 16 ezer dollárért. A mintegy hatezer kötetes, angol nyelvű hungarika-gyűjtemény a legtöbb olyan művet magába foglalta, amelyet Magyarországgal, magyar ügyekkel kapcsolatban az 1560-as évek óta angolul írtak.

A HRL azzal a céllal létesült, hogy rendelkezésre álljon mindazoknak, akik magyar vonatkozású kulturális, történelmi, művészeti kérdések iránt érdeklődnek. Információs szolgálatán túl a könyvtár feladatául tűzte ki a magyar kultúra széles körű terjesztését és az amerikai magyarok összefogását is. Ennek érdekében sokoldalú tevékenységet folytatott. Előadások, kiállítások, hangversenyek, tanfolyamok szervezése mellett, kiadványsorozatot adott ki és egy amerikai magyar lexikon megjelentetésén fáradozott, vállalva a lexikonhoz szükséges adatok összegyűjtését is. Mivel a könyvtár nem rendelkezett minden ismert amerikai magyar címevel, ezért felhívást is közzétett az amerikai magyar lapokban. Ezer kérdőívet küldött szét amerikai magyar tudósok, művészek, orvosok, tanárok, újságírók, üzletemberek, egyleti vezetők, lelkészek címére – akiknek létezéséről a könyvtár tudomást szerzett – életükre és tevékenységükre vonatkozó adatokat és fényképet kérve a készülő lexikonhoz. A kérdőívet az értelmiségieken kívül gyári munkásokhoz, a földművelésben, bányákban dolgozókhöz is eljuttatták. Így a 930 amerikai magyarról összegyűjtött 3600 oldalnyi anyag keresztmetszetet is ad egyben az 1930-as évek végének amerikai magyar társadalmáról. A HRL hangversenylapátokat, kiállítási katalógusokat, fényképeket, különnyomatokat is gyűjtött az amerikai magyarság életének krónikájaként.

Az életrajzi anyag mellett létrejött egy időrendben rendszerezett lapkivágatgyűjtemény is, ugyancsak a HRL gyűjtésében. Az 1920-tól 1940-ig terjedő időszakból, hónapokra bontva, az amerikai magyarokat akkoriban feltételezhetően érdeklő, a korabeli sajtóból válogatott, aktuális politikai és kulturális eseményekről írott cikkekből áll a gyűjtemény.

Az amerikai magyar lexikonhoz gyűjtött anyagot végül nem használták fel, mivel a lexikon nem jelent meg. 1941 decemberében ugyanis Magyarország hadat üzent az Egyesült Államoknak. Következésképpen az Egyesült Államok kormánya 1942 januárjában a HRL-t, mint ellenséges állam propaganda intézményét bezáratta, anyagát lefoglalta.

1953-ban a washingtoni Kongresszusi Könyvtár hozzájutott a HRL könyveihez – a Feleky-gyűjteménnyel együtt, bezárásakor tízezer kötetet jelentett –, s vele együtt a HRL életrajzi dokumentumaihoz is. A Kongresszusi Könyvtár

amellett döntött, hogy a könyveket szakok szerint a könyvtár általános gyűjteményébe olvasztja be.

Több amerikai magyar figyelmét is felkeltette akkoriban a HRL sorsa. Vasváry Ödön is azok közé tartozott *Balogh E. Istvánnal*, az Amerikai Magyar Szövetség titkárával együtt, akik többször próbálkoztak a Kongresszusi Könyvtárnál azzal a kéréssel, hogy külön magyar gyűjteményként hagyják egyben az egész anyagot.

A HRL ezután kölcsönként az Amerikai Magyar Könyvtár és Történelmi Társulathoz került New Yorkba, de elhelyezési problémák nehezítették a működését, ezért 1961-ben újra visszaszállították a Kongresszusi Könyvtárba és megtörtént a szakok szerinti beolvasztása.

Mikrofilmezése

Míg a HRL könyvanyagának katalógusáról a Kongresszusi Könyvtár már korábban mikrofilmet készített (ez a Vasváry-gyűjteményben is hozzáférhető), addig az életrajgyűjteménnyel egészen 1991-ig nem foglalkoztak érdemben. Ekkor vizsgálták meg alaposan, s megállapították, hogy az anyagnak mintegy 60%-a maradandó érték, érdemes mikrofilmre venni.

A mikrofilmezési munkálatokról először 1992-ben kapott értesítést a Vasváry-gyűjtemény *Kenneth E. Nyirady*tól, a Kongresszusi Könyvtár Európai Osztályának munkatársától, aki akkor elküldte az életrajgyűjteményben talált, Vasváry Ödön által kitöltött kérdőív másolatát is. *Kenneth E. Nyirady* még az évben személyesen is ellátogatott Szegedre a Vasváry-gyűjteménybe, hogy áttanulmányozza az ott található, a Feleky-gyűjteményre és a HRL történetére vonatkozó dokumentumokat.

Az 1993-ban elkészült mikrofilmhez *Kenneth E. Nyirady* egy bevezető tanulmányt írt, összefoglalva benne a Feleky-gyűjtemény és az abból létrejött HRL hányatott sorsát és az életrajgyűjtemény keletkezését.

A Kongresszusi Könyvtártól másolatot is lehet kérni az öt tekercs mikrofilmről az alábbi címen: Photoduplication Service, Library of Congress, Washington, CD 20540-5230. Az anyag megnevezése: *Materials for an American-Hungarian Lexicon: The Biographical Files of the Hungarian Reference Library of New York (1937-1942)*. 93/991.

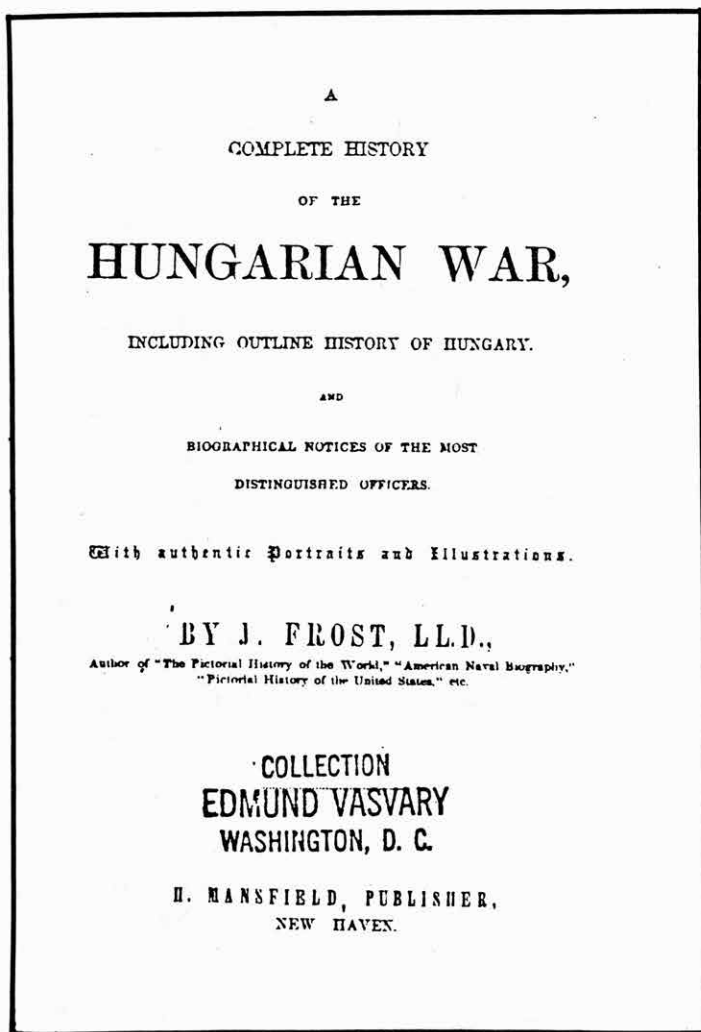
Az eredeti dokumentumanyag Szegeden a Somogyi-könyvtár Vasváry-gyűjteményében áll a kutatók rendelkezésére. A kutatást nagyban megkönnyíti az anyag rendszerezettsége. Nevek szerinti betűrendben minden személyről külön-külön irattartóba gyűjtve találhatók a dokumentumok.

A Kongresszusi Könyvtárral fenntartott cserekapcsolat keretében kapott életrajzgyűjtemény adatait már több kutató hasznosította.

E híradással azt reméljük, hogy még többen tudomást szereznek e gyűjtemény hazai elérhe-

tőségéről és az oly nagy gonddal összegyűjtött és megőrzött anyag a kutatómunkát haszonnal szolgálhatja.

Vasváry Ödön nem gondolhatta az ötvenes években, amikor a HRL és az alapját képező Feleky-gyűjtemény egybenmaradásáért többemagával erőfeszítéseket tett, hogy valaha az ő saját gyűjteményébe is bekerül majdan annak egy része.

A Vasváry-gyűjtemény egy kötetének címlapja